

Вероватно ниједна тема толико не заокупља пажњу јавности у Србији као проблем актуелне приватизације. Међутим, спремајући податке за овај рад и тражећи све расположиве информације дошао сам до закључка да, сем новинских чланака, пажња стручне јавности углавном се не односи на овај веома актуелан и по свим показатељима веома болан проблем. Пре експлицирања основних проблема и специфичности приватизације у Србији – која се након 19 година са мањим или већим прекидима и враћања на почетне ”положаје” приближава крају – треба истаћи да се они односе на период од 2001. године када је приватизација ”ухватила” замах. Све претходне приватизације нису изнедриле ни једно већински приватно предузеће, већ су, углавном кроз разне форме радничког и самоуправног акционарства, само делимично ”начеле” проблем. После демократских промена (велико је питање како, колико и за кога демократских) процес претварања друштвене и државне имовине у приватну, односно враћање Србије у капитализам добија на замаху. Сама приватизација је утемељена Законом о приватизацији из 2001, где је поред облика и начина како приватизацију треба реализовати, држава, односно министарство надлежно за поступак приватизације, формирала радну групу за израду концепта приватизације. Овако је почело:

“У оквиру Министарства за привреду и приватизацију формирана је радна група са циљем да, на основу искустава приватизације у Србији и искустава земаља у транзицији, припреми законску основу и институционалну подршку новом концепту приватизације у Србији.

При изради новог концепта приватизације, радна група се руководила следећим циљевима:

1. Стварање отворене привредне и структуре власништва
2. Максимизирање инвестиција у реални сектор
3. Социјална и политичка прихватљивост
4. Успостављање јасне власничке структуре и на њој заснованих механизма корпоративног управљања.

При дефинисању конкретних решења, радна група се руководила следећим принципима:

1. Приватизација мора бити обавезна и орочена
2. Тржиште је једини арбитар вредности капитала предузећа
3. Вредност капитала предузећа се може максимизирати ако и само ако се примени конкурентски принцип продаје капитала/имовине
4. Процес приватизације мора бити јаван и транспарентан ради успостављања и одржавања кредибилитета институција које спроводе приватизацију

5. Капитал презадужених и предузећа у оперативној кризи не може бити валоризован на тржишту без претходног финансијског и организационог реструктурирања; предузећа у стратешкој кризи уопште не могу бити продата (чак ни за долар) те је неопходна њихова ликвидација

6. Приватизација мора бити социјално прихватљива, тј.позиција запослених у приватизованим предузећима не сме бити гора након приватизације; такође, део капитала мора припасти не само запосленима већ свим пунолетним грађанима државе како би се уважио достигнути ниво права према претходним законима;

7. Закон не сме садржати ретроактивна решења” [\[1\]](#)

Овако је после осам година спровођења овог поступка:

”Једног лепог дана на врата Агенције за приватизацију покуцао је нови власник релативно тазе продатог предузећа. Од надлежних је тражио само једно – да га лише статуса власника. Прежалиће, рекао је, све што је уложио. Једноставно му је пресело то што је подизао картицу на аукцијској продаји. Добацио је само до исплате прве купопродајне рате, следеће су чекале на наплату, за њима и обавезне инвестиције, преузети дугови чекали су намирење, запослени своје зараде. Несаница му је постала најбољи друг. Овакав случај прецењивања сопствених могућности није реткост у процесу враћања у капитализам на наш начин. Изузетак је само по томе што је овај нови газда поштедео и себе и друге. Такви се, иначе, једва могу избројати на прсте једне руке.

Обрнутих примера много је више, а разводи предузећа и њихових запослених од лоших газда много су болнији. Штрајкови у овим случајевима су редовна појава, као и кривичне пријаве и судски спорови, а армија незапослених допуњена је новим невољницима. Сада тим предузећима управљају државни заступници друштвеног капитала, покушавајући да спасу оно што се спасти може и траже им новог власника” [\[2\]](#)

Од готово 1.900 предузећа продатих по разним основама разводи од нових власника уследили су у око 250 предузећа, што је око петнаестак одсто свих продаја. Међутим, према подацима из Акцијског фонда преко 350 уговора о приватизацији је раскинуто или у фази раскидања. По мишљењу релевантних аналитичара свака друга приватизација је неуспешна.

“Стара је истина да све може да се упропасти, а у нашим условима таква судбина

задесила је чак и она предузећа чији је опис послова по свим могућим критеријумима профитабилан. Како се, на пример, могло дести да један човек купи чак пет млекара и доведе их до стављања катанца на капију, а зна се да оне практично имају дневни обрт капитала. На списку фирми с лошим газдама нашла се и једна фабрика лекова попут зрењанинске 'Југоремедије', крушевачка 'Жупа' која производи средства за заштиту биља, а добро је позната прича о америчком бизнисмену Срби Илићу који је ојадио две велике туристичке агенције.” [\[3\]](#)

“Радикалан протест текстилаца у Рашкој, у којем је радник Зоран Булатовић одсекао себи прст, упозорава на недопустиво тежак положај некад привилеговане радничке класе. Потпуно препуштени сами себи, с бројним, а потпуно неефикасним синдикатима, изложени насртајима сумњивих бизнисмена кроз бројне неуспешне приватизације, радници се суочавају са сталним отпуштањима, несигурношћу и крајње тегобним преживљавањем” [\[4\]](#)

Откако је почела приватизација, у Крагујевцу су од 54 фирме продате 34. У седам великих приватизованих предузећа поништена је приватизација. Радолија Вукотић, председница самосталног синдиката фабрике коже „Партизан”, каже:

- Обезглављени смо и напуштени. Немамо коме да верујемо, многи су нама само манипулисали због личне користи. Ко ће да удари на бизнисмена или власт?

Од 28 приватизованих предузећа на подручју Краљева у седам је раскинут купопродајни уговор. Неколико предузећа се, на челу са Фабриком вагона, бори за опстанак. „Магнохром” је на врху листе неуспешних приватизација у Србији.

Од 47 приватизованих чачанских предузећа, 16 више не постоји. У тим фирмама радило је 12.270 радника, а данас нешто више од 4.000. У многим приватизованим предузећима, у којима су продати имовина и локали, остало је по неколико радника. У 80 одсто чачанских предузећа приватизација је потпуно неуспешна јер, осим масовног отпуштања радника, у њима ништа друго није урађено. [\[5\]](#)

“Али има и другачијих примера. Радници и мали акционари Фармацеутске индустрије 'Југоремедија' у Зрењанину успели су да најуре некоректног газду Јовицу Стефановића

Нинија, који није поштовао уговорне обавезе о инвестиционом улагању, задуживао је фабрику код својих фирми и отпуштао раднике под различитим изговорима. На подручју Лесковца приватизовано је 48 друштвених предузећа, а Агенција за приватизацију раскинула је уговоре у 24 фирме. У 16 предузећа у којима није ни покренут процес приватизације држава ће ускоро увести стечај” [6]

Ово су само неки примери навода из дневне штампе која се изгледа једина бави овом проблематиком. Нисам заиста чуо да се ни једно гранско или било које удружење привреде посебно бавило овом проблематиком. И ако јесте, то је углавном спорадично и стерилно да се случајно не бих замерила политичкој врхушци која је de facto и de iure газ да привреди. Наравно да има доста светлих примера да се приватизована предузећа значајно поправила (уосталом то је и сврха приватизације – подизање ефикасности, због тога и није намера овог рада да хвали оно што се подразумева).

Поставља се питање зашто је тако. Постоје многи одговори, да су приватизацију спроводили тотално некомпетентни људи, без праксе у привреди (зар није довољан доказ да су се директори главне институције која спроводи приватизацију мењали као кадрови на филмској траци, да је на том месту продефиловало са седам година њих седморо, да је последњи директор поднео оставку када је био ван граница земље и сл.). О томе какви су финансијски ефекти приватизације довољно говори податак вредности продатих предузећа преузетих са сајта Агенције за приватизацију.

Као што се види, укупна вредност приватизованих предузећа продајом већинског државног пакета је нешто преко 2 милијарде евра, о каквој бројци је реч најбоље казује податак да према подацима са специјализованог сајта www.pharmexec.com, који прати дешавања у фармацеутској индустрији у свету, толики износ средства одвоји једна просечна светка компанија само са Р&Д (истраживање и развој, значи на терет профита), “ELSAI” из Токија која продаје генеричке лекове и налази се на 24. месту у свету у 2008. према величини продаје од 50 посматраних. Значи да би ова мала компанија (гледано из угла великих светских произвођача лекова као што су Pfizer, Glaxo, Sanofi, Bayer, Tewa и сл.) може само за оно што годишње уложи у истраживање и развој да купи целу јадну приватизовану српску привреду, додуше државни пакет акција који се продавао, тј. 70% вредности. Остатак је прослеђен малим акционарима који ће своје акције продати под условима и жељама већинског власника.

О одређивању вредности продатих предузећа, сувишно је трошити речи, процене су рађене од ока, без улажења у дубину проблема и дефинисања правих вредности

Пише: Драгован Милићевић
уторак, 23 јун 2009 22:14

компаније. Најчешће су компаније приватизоване са скривеним манама, подаци о укупним обавезама компанија купцима су по правилу били саопштени након уласка у посед – када би сви потенцијални повериоци нахрлили да наплате своја потраживања (радници за заостале плате и доприносе од деведесетих, Пореска управа, добављачи, хипотеке, банке и сл.). Једна од примера је приватизација комбината Рашка Нови Пазар, односно пар компанија насталих кроз процес реструктурирања. Једино у Србији продавац није одговарао за робу коју продаје. Веома вешто ограђивање државе од стања у компанијама које су се продавале тврдњом да не сноси одговорност за тачност презентираних података најбоље говори о томе шта су све купци у каснијим фазама приватизације куповали и како нису уважавани аргуменати купаца о скривеним манама предузећа и коликој-толикој надокнади штете. Наравно да звучна имена, како на страни купљених предузећа тако и купаца, нису имала ни приближно овакве муке у првим годинама приватизације.

Шта су радили стручни проценитељи и како су утврђивали вредност компанија које су се продавале тема је веома опширне анализе која би требало да има значај студије. Како утврдити вредност компаније када не знате право стање њихових обавеза? О томе какви су ревизорски извештаји илузорно је и говорити.

Резултати приватизације 2002-2008
у складу са Законом о приватизацији

Р. Бр.	опис	укупно у 000 РСД	укупно у 000 ЕУР
1.	Износ уговорених продаја на основу	196,922,049	2,698,070
2.	Наплатљени износи од уговорених продаја	159,032,658	2,144,775
3.	Трошкови приватизације (консултантске услуге, трошкови оглашавања, откуп документације, провештај Агенције и др.)	6,802,390	86,736
4.	Финансијски резултат	1,295,227	13,853
5.	Бруто резултат приватизације на располагању (2-4)	150,935,040	2,044,188
6.	Износ извршених потраживања на основу приватизације	19,787,725	243,939
7.	Нето приватизациони приход након извршених потраживања (5-6)	131,147,315	1,800,247
8.	Износ уложених средстава у буџет по основу приватизације	112,445,825	1,542,007
9.	Нераспоредена средства од продаје	18,701,490	258,240

Поменути подаци се не односе на продају МПС-а, продају осталих од продаје МПС 63, спровођење специјалне поступке, продаје приватних банака и осигуравајућих друштва, као ни на продају имовине на потпретрешу Агенције за приватизацију.

Да ли је макар један принцип који је промовисала Радна група приликом израде закона о приватизацији макар делимично испоштован није тешко утврдити. Из онога што је речено, написано, онога што се догађа данас, што ће се вероватно догађати и убудуће најбоље се види да је концепт творца приватизације углавном промашен. Да ли случајно или намерно друго је питање. У највећем броју случајева намерно, јер су фирме (сем ретких изузетака) куповане фаворизујући рентни принцип од стране купаца (повољна локација, могућност пренамене земљишта и објеката, гашење постојеће делатности, продаје по вишеструко скупљој цени предузећа или његове имовине и сл. Неотуђиво право купца да са својом имовином ради шта му је воља је највећа економска и демократска творевина. Али, зар није индикативно да један министар изађе са ставом да ће убудуће сви купци морати да доказују порекло средстава при куповини предузећа?

За сваку похвалу, али, тај министар то није изјавио почетком 2002. него шест година касније, када је приватизација углавном била завршена, тј. све што је вредело је већ било продато. У српску привреду је ушао "hot money" преко егзотичних дестинација и егзотичних власника углавном из сенке. Наравно част изузецима, јер највећу корист од приватизације имају љубитељи пива, Срби сада дефинитивно пију квалитетно пиво по прихватљивој цени. Да ли је то довољно? Колико се средстава продајом предузећа вратило кроз инвестициони потенцијал у привреду тешко је рећи. Вероватно на нивоу статистичке грешке, јер је буџет односно потрошња била главни конзумент ових средстава. Како ће проћи било који домаћин који продаје имовину да би прехранио породицу, ишао на летовање, куповано гардеробу и сл. не треба бити добар економиста да би се закључило. Веселе траје док има нечега у сламарици, а онда...

Вероватно једно од најбитнијих питања целокупног процеса приватизације из стручног угла је да ли су предузећа, односно акционарска друштва, у глобалу повећала своју ефикасност. Одговор на ово питање налази се на истом сајту од истог аутора а текст се бави [финансијском анализом привреде Србије](#).

Претходни режим, кроз аутистичну и ретроградну политику и незабележену хиперинфлацију, променио је комплетну друштвену архитектуру, спроведена приватизација зацементирала је и власничку кроз "феудални" капитализам и прераспodelу државних ресурса, моћи и утицаја. До неког новог октобра, кога нико разуман не жели – јер ни он ништа не решава. Правила игре, којих у Србији још нема, могу увести само институције, а улица никад.

[1] www.priv.rs

[2] www.politika.rs . Тема недеље: Поништене приватизације

[3] Ibid.

[4] Дневни лист "Прес": Из бунта у очајање, 28.04.2009.

(Не)успех српске приватизације

Пише: Драгован Милићевић
уторак, 23 јун 2009 22:14

[\[5\]](#) Исто.

[\[6\]](#) Исто.